

Sorgens ansikt

Fordypningsoppgave

Linn Tharaldsen

Innholdsfortegnelse

Innledning.....	2
Problemstilling.....	3
Valg av sekundærlitteratur.....	3
Sekundærlitteratur.....	4
Victoria Hislop og Øya.....	4
Begreper og teori.....	5
Sorg.....	5
Populærlitteratur.....	6
Narrative nivå.....	7
Komposisjon.....	7
Begynnelsen.....	7
Kronologi og sirkelkomposisjon.....	8
Synsvinkel og fortellermåte.....	8
Narrative nivå.....	8
Analyse.....	10
Nivå 1 - Eleni.....	10
Personkarakteristikk.....	10
Allusjon.....	12
Personifisering.....	13
Symbol.....	13
Nivå 2 - Maria.....	14
Språklige bilder.....	14
Miljøskildring og symbol.....	15
" Sorg er kjærlighetens pris" - Nils Bredeesen.....	16
Sammenligning.....	17
Popularitet.....	18
Konklusjon.....	20
Kildeliste.....	21
Primærkilder.....	21
Sekundærkilder.....	21

Innledning

De hvite sandkornene glitrer i sola. Havbrisen leker med håret mitt og jeg nyter lyden av bølgeskvulpene. Jeg titter opp av boka som har fortryllet meg, og jeg vet at langt der ute, bak øyene jeg skimter i det greske farvannet, ligger Spinalóna.

Problemstilling

Utgangspunktet for min fordypningsoppgave er Victoria Hislops bestselger *Øya*. Jeg ønsker med denne oppgaven å belyse hvordan sorgen framstilles i romanen. Jeg skal fokusere på de mest sentrale virkemidlene, og undersøke hvordan forfatteren benytter seg av disse for å bygge opp rundt temaet.

Øya gir leseren et grundig og detaljert innblikk i tilværelsen i leprakolonien på Spinalóna, som er en øy utenfor Pláka på Kreta. Boka lar oss følge ulike hovedpersoner på forskjellige narrative nivå; fra førtitallets idylliske liv i en rolig fiskerlandsby til samtidas moderne, kretiske samfunn. Jeg skal velge ut de to mest omfattende narrative nivåene og sammenligne framstillingen av sorg.

Romanen skildrer levende hvordan familier blir splittet og nye vennskap blir etablert i et nytt samfunn, og det råder ingen tvil om at historien er følelsesladd og lykkes med å engasjere leseren. Jeg ønsker å se nærmere på hvilke grep forfatteren gjør for å skape en bestselger, og hvorfor romanen er blitt svært populær blant kvinner i alle aldre. Det er aktuelt å undersøke om romanen har trekk som kjennetegner populærlitteratur. Blir sorgen framstilt på en realistisk måte, slik at leseren kan kjenne seg igjen i den?

Min problemstilling:

Hvordan framstilles sorg på de ulike narrative nivåene i Victoria Hislops bestselger *Øya*, og hvorfor er romanen blitt så populær?

Valg av sekundærlitteratur

Historien om de spedalskes liv på ”den levende døds sted” grep meg med en forunderlig fasinasjon. Mystikken rundt de ”urene” fra det gamle testamentet ble overført til en tidsalder

mye nærmere min egen. Var leprakolonien et virkelig sted? Bodde barn, mødre og fedre som var splittet fra sin familie på en øy, ikke langt fra stedet jeg selv ferierte denne sommeren? Spørsmålene var mange, og jeg undret meg over hvordan forfatteren dro meg inn i den dramatiske historien. Skildringene gjorde hendelsene virkelige for meg, og jeg fikk kjenne på følelsene som preget hovedpersonene i boka. Jeg opplevde *Øya* som en leseropplevelse og har valgt romanen som primærlitteratur, fordi boka skiller seg ut både med tanke på den fengslende historien, og de ulike narrative nivåene handlingen blir fortalt på. Jeg ønsker å utføre et temastudium, fordi jeg er spent på å se nærmere på hva forfatteren gjør for å lykkes med å beskrive temaet sorg.

Sekundærlitteratur

I denne oppgaven benytter jeg forskjellige typer støttelitteratur, i størst grad til å avklare begreper som brukes videre i oppgaven. Læreboka *Panorama* for VG1 ligger til grunn for den oppfattelse jeg har av begrepet virkemiddel, og dets funksjon. For å definere hva sorg egentlig er, har jeg brukt Hjemmets Store Leksikon, og for å definere populærlitteratur har jeg brukt boka *Populærlitteratur* av Geir Hjortol. Jeg har også funnet to anmeldelser av *Øya*. Den første er skrevet av Knut Ødegård for *Aftenposten*. Ødegård er en norsk forfatter som har gitt ut et trettitalls bøker i ulike sjangre, og i lang tid arbeidet som litteraturkritiker. En annen anmeldelse som har vært av interesse for meg, er Cathrine Krøgers anmeldelse for *Dagbladet*. Krøger er som Ødegård litteraturkritiker, og setter i sin anmeldelse fokus på Hislops kvaliteter som forfatter.

Det har generelt vært svært viktig for meg å finne aktuell sekundærlitteratur som holdt et visst nivå, og som var fra troverdige kilder. Der informasjonen har vært relevant og virket holdbar, har jeg også benyttet meg av *Wikipedia*. Deriblant for å belyse begrepet populærlitteratur og for å finne ut mer om Victoria Hislop og *Øya*.

Victoria Hislop og *Øya*

Victoria Hislop har studert engelsk ved Universitetet i Oxford, og har arbeidet

i mange år som reiselivsjournalist, med en spesiell forkjærlighet for Hellas og Kreta. Debutromanen *Øya* ble en umiddelbar bestselger i Storbritannia, og Hislop fikk utmerkelsen ”Årets nykommer” i Britisk Book Awards 2007.¹

Øya ble publisert 6.juni 2005 og blitt omtalt som ”den nye kaptein Corelli” av *The Sunday Express*. Romanen har blitt solgt i over 1 million eksemplarer i Storbritannia og blitt oversatt til 20 språk.² I oktober 2010 lanserte den greske TV-kanalen Mega Channel en 26-episoders serie bygget på *Øya*.³ Hislop ga i 2009 ut *Hjemkomsten*, som er blitt betraktet av anmeldere som en blek blåkopi av *Øya*. Handlingen i *Hjemkomsten* utspiller seg i Spania og bygger på den samme oppskriften som Hislops debutroman, men har ikke møtt samme grad av begeistring blant leserne.

Begreper og teori

Sorg

Sorg er en reaksjon på tap. I dagligtale brukes begrepet ofte i sammenheng med tapet av en nærstående person, men vi kan også se sorgen i sammenheng med tapet av roller. I dagens samfunn er det svært mange som kjenner sorg etter en skilsmisse, hvor rollen man har i livet blir endret. Sorgen er en normal prosess som skal hjelpe oss mennesker til å bearbeide følelsene våre etter å ha mistet noe eller noen som stod oss nært. Det er svært viktig for et menneskes psykiske helse at sorgen får komme til uttrykk. Dersom man hindres i å gjennomgå de ulike fasene i sorgprosessen, kan dette føre til langvarige depresjoner.

Sjokkfasen er den første fasen i sorgprosessen. Den kjennetegnes av at den sørgende gjerne avviser at situasjonen er slik den er. ”Det kan ikke være sant.”

Fasen preges av maktesløshet, sinne og protest. Man ønsker ofte å finne en ”syndebukk” som kan lindre egen skyldfølelse. Det er svært vanlig at den sørgende føler skyld selv om han eller hun ikke har forårsaket tapet.

¹ Hislop 2007, bokomslaget

² Hislop, 2008

³ Wikipedia: "Victoria Hislop"

Den andre fasen kalles *tilpasningsfasen*, og kjennetegnes av fortvilelse og savn. Den sørgende har godtatt at situasjonen er reell, og de gode minnene kommer gjerne fram.

Til sist kommer *nyorienteringsfasen* som et tegn på at sorgprosessen er gjennomarbeidet. Hjelp av pårørende, venner og helsepersonell kan være en nyttig hjelp i sorgen.⁴

Populærlitteratur

”Ei enkel forklaring på populærlitteratur er at det er *populær* litteratur, i tydinga ”godt likt av mange”. Dette er marknadens definisjon: suksess kan målast i talet på selde varer, populærlitteratur er litteratur som kjem i store opplag.”⁵

De fleste av oss har en mer eller mindre intuitiv oppfatning av hva begrepet innebærer, uten å egentlig kunne forklare det. Det vi derimot ofte er i stand til, er å peke på hvilken type bøker som er av denne typen litteratur. Vi tenker kanskje på lettleste bøker med et folkelig tema, som vi gjerne anser for å ikke høre til den ”egentlige” litteraturen. I boka ”populærlitteratur” pekes Margit Sandemo og Kjell Hallbing på som forfattere som skriver romaner flertallet anser som populærlitteratur. Begrepet omfatter også mer enn romaner, og vi kan blant annet koble blader som *Allers*, *Hjemmet* og *Det Nye* til samme kategori.

Felles trekk for populærlitteraturen er som nevnt at den blir trykket i store opplag, men fargerike forsider, faste figurer: den snille og den slemme, enkel handling, ukompliserte dialoger og klisjeer er også trekk som hører populærlitteraturen til.⁶ Slike trekk er med på å gjøre litteraturen til noe alle kan kjenne seg igjen i, og det er derfor ikke unaturlig at opplagene blir store og litteraturen populær. Vanligvis er selve handlingen det viktigste i populærlitteraturen, og den kan ofte være overdrevet dramatisk eller romantisk.

Vår tids litterære produksjon gjør det etablerte skillet mellom ”høy” og ”lav” litteratur mer diffust enn tidligere. Mange anerkjente forfattere benytter seg av trekk som er typiske for populærlitteraturen. Oppfatningen av at populærlitteratur ikke er ordentlig litteratur, og at det er litteratur med lav estetisk og sosial status, har i senere tid blitt kritisert.

⁴ *Hjemmets store leksikon*: ”Sorg”

⁵ Hjortol 1995, side 13

⁶ *Wikipedia*: ”Triviallitteratur”

Finn Stenstad, 1. lektor og litteraturkritiker, skrev i 2007 et innlegg i *Dagbladet* hvor han diskuterer ulempene ved at forfattere som skriver bøker som er underholdende og kan knyttes til populærlitteraturen, ofte ikke får godkjent medlemskap i den norske forfatterforening. Det er foreningen selv som bestemmer hvem som får være medlemmer, og setter dermed en standard som gjør at mange ikke vil nærme seg slik litteratur. Stenstad kommenterer om temaet: ”Det er trist fordi all nyere litteraturforskning viser at veien til litteraturen og evnen til å skape leselyst og leseglede, ofte og nettopp går via underholdningslitteraturen.”⁷

Narrative nivå

Med narrativt nivå mener jeg det generasjonsplanet og den tidsepoken handlingen foregår i. I *Øya* utspiller handlingen seg i ulike tidsepoker og på ulike generasjonsplan, og dermed blir handlingen fortalt på ulike narrative nivå. Begrepet henter sitt opphav fra latin der ”narre” betyr å ”gjøre kjent”. Et narrativ er en logisk struktur for å formidle en historie i⁸. I *Øya* formidles handlingen ved hjelp av tre ulike strukturer, som da blir det jeg definerer som narrative nivå. Det er denne forståelsen av begrepet jeg legger til grunn for bruken av begrepet i oppgaven min.

Komposisjon

Begynnelsen

Historien starter in medias res med en skildring av miljøet som allerede i bokas første setning trigger leserens nysgjerrighet: ”En kald vind feide gjennom de trange gatene i Pláka, og den isende høstluften omsluttet kvinnen og lammet kropp og sinn med en nummenhet som nesten blokkerte sansene, men ikke klarte å mildne sorgen.”⁹ Denne starten følges av skildringen av en ung, kretisk kvinne som legger ut på en reise som skal forandre livet hennes drastisk, – reisen til Spinalónga. Begynnelsen av romanen er et frampek, som sier noe om hva som kommer til å hende senere. Skildringen er preget av mystikk og skaper en forventning hos leseren.

⁷ Stenstad, *Dagbladet*, 27.01.07.

⁸ Almvik, 2010

⁹ Hislop 2007, side 5

Kronologi og sirkelkomposisjon

Det er ikke mye vi rekker å få vite om denne unge kvinnen før handlingen gjør et hopp framover i tid, fra 1953 til 2001, hvor vi møter Alexis i bokas del 1. Handlingen er bygget opp rundt en form for sirkelkomposisjon, hvor vi møter Alexis igjen i bokas fjerde og siste del. Etter del 1, som utspiller seg i 2001, tar forfatteren oss med tilbake til livet i Pláka i 1939. Herfra er handlingen fortalt kronologisk, og gjennom del 2 og 3 møter vi Eleni, Giorgis og deres to døtre, Maria og Anna.

Synsvinkel og fortellermåte

Det er en god venn av familien som forteller den tragiske og bevegende historien. Familievennen, Fotini, opptrer som en auctoral allvitende forteller i romanen, og gjør at leseren får ta del i hovedpersonenes tanker og følelser.

Fortellermåten veksler mellom skildring, scene og referat. Vi får se både nærbilder og avstandsbilder av mennesker og miljøer. Fortelleren gjengir handlingen og skildrer personer og miljøer. Skildringene skaper en slags pause i handlingen og tempoet blir langsommere. Leseren får også vite mye om hva karakterene tenker gjennom tankereferat eller indre monolog. Handlingen blir i tillegg framstilt scenisk ved at fortelleren viser oss hva som skjer. Her er det handlingene og dialogene mellom karakterene som står i fokus. Denne vekslingen mellom nær og fjern er et viktig fortellerprinsipp, og gjør at romanen blir spennende og variert lesning.

Narrative nivå

Handlingen i øya er fortalt på ulike narrative nivåer, eller generasjonsplan. På hvert nivå er det ulike karakterer som er hovedpersoner, og framstillingen av sorg ses derfor med fokus på hovedpersonen.

Jeg legger tre narrative nivå til grunn for min oppgave: Samtida med utgangspunkt i Alexis, perioden under andre verdenskrig hvor Eleni må forlate sin familie, og tiden fram mot 2001 hvor Elenis døtre vokser opp og Maria er hovedperson. I denne oppgaven er det nivåene som tar utgangspunkt i Eleni og Maria jeg ønsker å undersøke. Det narrative nivået rundt Alexis

betrakter jeg mer eller mindre kun som en inngangsport til selve historien om splittelse og sorg, og nivået er derfor ikke av stor relevans for min problemstilling.

Analyse

Nivå 1 - Eleni

Det første narrative nivået lar oss bli kjent med Eleni og Giorgis, og deres to jenter, Maria og Anna. Familien lever i den idylliske og rolige fiskerlandsbyen Plaka, to timer utenfor Iraklio på Kreta. Eleni er en omsorgsfull og kjærlig kvinne, som underviser med engasjement og genuin interesse på landsbyens barneskole. Hun er svært verdsatt av sin familie og sine venner, og blir vist stor respekt av samfunnet forøvrig. Giorgis er en bredskuldret og staut mann, som forsørger familien gjennom mange timer i båten sin på de ofte urolige, kretiske bølgene, hvor han fisker og skipper varer ut til kolonien på Spinalonga. Døtrene deres er to vakre jenter, med sitt mørke, bølgende hår og kretiske øyne. Anna tiltrekker seg spesielt alles oppmerksomhet på grunn av sitt usedvanlig nydelige utseende og utstråling og nyter å være midtpunkt i en hver anledning. Maria, hennes yngre søster, er på den annen side et mer sindig og tålmodig barn. Denne familiens harmoniske tilværelse blir snudd på hodet da Eleni oppdager noen flekker på baksiden av benet sitt som ikke er til å ta feil av. Giorgis og jentene opplever å måtte ta farvel med sin kjære mor, som for fremtiden skal tilbringe livet i leprakolonien. I boka følger vi familien gjennom gode og vonde stunder til jentene blir voksne.

Personkarakteristikk

Karakterene på dette nivået framstilles som dynamiske personer som utvikler seg som følge av sorgen. Hele familien blir tvunget til å utvikle seg for å tre inn i nye roller i et annerledes liv.

Eleni

Eleni opplever å tre inn i en ny rolle samtidig som hun trer ut av en annen. Hun skal ikke lenger være familiens trygge og omsorgsfulle mamma og landsbyens lærerinne, men i stedet ta seg av Dimitri som ankommer øya samtidig med henne. Hun krever av seg selv at hun skal være sterk og ikke la følelsene komme til syne. Den nye tilværelsen virker overveldende og Eleni kjenner sorgen gripe tak i henne: ”For første gang mistet hun kontrollen. Halsen snørte

seg sammen som om den ville nekte henne nye åndedrag, og hun hev desperat etter pusten for å få luft ned i lungene.”¹⁰ Eleni trer inn i en ny epoke i livet sitt, preget av sorg og savn, med nye forpliktelser og ansvarsområder. Hun er nødt til å være sterk og utvikler derfor for hver dag som går sin egen styrke og potensial.

Giorgis

Giorgis må på mange måter ta over Elenis rolle i familien. Han skal lage mat og passe på jentene, samtidig som han føler en uendelig sorg over tapet av sin kone. Fra å være familiens forsørger, går han over til å fylle en omsorgsrolle som på den tiden var svært uvanlig at menn hadde. Han bekymrer seg mye over hvordan det skal gå med jentene uten mammaen deres, og i tillegg får han se dag for dag når han frakter varer ut til øya, hvordan sykdommen tærer på konen hans. Gjennom en direkte personskildring får leseren et innblikk i hvordan sorgen påvirker ham: ”Giorgis var ikke engang førti da Eleni dro, men han var allerede lut i ryggen av bekymring, og i løpet av de neste månedene skulle han eldes til det ugjenkjennelige.”¹¹

Maria og Anna

Da Eleni dro til Spinalónga, var Anna tolv og Maria ti. Deres velkjente og trygge verden raser sammen, og de utvikler seg etter hvert til å bli svært forskjellige. Jentene blir direkte skildret slik at leseren kan forstå hvordan situasjonen oppleves for dem: ”Ansiktene deres var fordreide av sorg, øynene hovne av gråt.”¹² Anna, den eldste av jentene, er svært lettbevegelig, og det råder aldri noen tvil om han hun føler. Maria er på den annen side et roligere barn og mister ikke like lett besinnelsen. I boka skildres den siste dagen før avskjeden: ”Hun [Anna] hadde tryglet moren om ikke å dra, tigget henne om å bli, rast og skreket og revet seg i håret. Som hennes rake motsetning hadde Maria bare grått, stille til å begynne med, så med kraftige, sønderrivende hulk som kunne høres ut i gaten. Men det siste stadiet hadde vært det samme: begge sto stille, utmattet, knust tilbake.”¹³ Her kan vi se at sorgen framstilles på en reell måte, da jentenes reaksjoner stemmer overens med sjokkfasens maktesløshet, sinne og protest.

¹⁰ Hislop 2007, side 76

¹¹ Hislop 2007, side 90

¹² Hislop 2007, side 59

¹³ Hislop 2007, side 60

Når Eleni ikke lenger er der, gjør Anna opprør mot alt hun blir pålagt av huslige sysler og nekter å påta seg rollen som kvinnen i huset bare fordi hun er eldst. Maria glir inn i rollen som fredsmegler og hjelper faren med matlaging og renhold. I boka skildres Anna ofte som frustrert, sint og nesten litt desperat. Humøret er ustabil og det virker som om hun er sint på livet. Vi kan se Annas reaksjoner på tapet av moren opp mot sorgprosessen. Hun preges av sinne og klarer ikke å få bearbeidet sorgen, og kommer dermed ikke videre.

Jentene er dynamiske individer. De er komplekse, har mange ulike følelser og utvikler seg etter at Eleni drar. Allikevel kan vi si at jentene har noen karakteristiske typetrek, som at Anna er temperamentsfull og sjalu, mens Maria er rolig og tilpasningsdyktig. Bruken av typetrekkene er med på å framheve motsetningene mellom de to søstrene.

Allusjon

Forfatteren benytter seg av allusjoner i romanen, og forutsetter at leseren kjenner til gresk mytologi. Eleni blir vist rundt på øya, - de besøker øyas apotek, bakeri, kirke og sykehus. Eleni finner det vanskelig å ta denne nye virkeligheten innover seg. Hun tenker på hvor drastisk alt har forandret seg. Dagen før hun dro til øya hadde hun mange å ta seg av og som trengte henne. Nå var alt det over, og familien skulle leve uten moren sin. Den nye tilværelsen, ikke fysisk på øya, men det stedet sorgen har ført henne følelsesmessig, blir sammenlignet med dødsriket, Hades. "Et øyeblikk lurte hun nesten på om hun allerede hadde dødd og denne kvinnen var en kimære som viste henne rundt i Hades og fortalte hvor de døde sjelene kunne vaske likkledene sine og kjøpe utilstrekkelige rasjoner."¹⁴ Sorgen framstilles her som en følelse og tilstand som får Eleni til å identifisere seg med de døde. Allusjonen får leseren til å se likhetstrekk og paralleller mellom Elenis sorgtilstand og selve underverdenen.

På samme måte legger forfatteren opp til at vi skal se kontrasten mellom Karon, som frakter de døde til Hades, og Elenis elskede ektemann, Giorgis. "Det var ikke Karon, men hennes egen mann som hadde fraktet henne til helvete og latt henne bli igjen her for å dø."¹⁵ Kontrasten mellom disse to svært ulike karakterene belyser hvor vanskelig Eleni syns

¹⁴ Hislop 2007, side 76

¹⁵ Hislop 2007, side 76

avskjeden var. Ikke bare måtte hun forlate familien og la følelsene hennes vise veien til underverdenen, men det var i tillegg hennes egen ektemann som måtte frakte henne dit.

Sorgen framstilles som en dyp og tung sinnstilstand. Eleni tenker negative tanker og lar seg tynges av den. I tillegg ser hun ironien i at det er Giorgis som opptrer som Karon, og det styrker følelsen av at hele hendelsen og sykdommen er urettferdig. Eleni er tydeligvis langt nede ved at hun i det hele tatt tenker på Hades og Karon. Sorgen får henne til å føle seg død, og alt håp er blitt jaget bort fra sinnet hennes.

Personifisering

Sorgen framstilles ved hjelp av personifisering. Følelsen sorg blir tillagt menneskelige egenskaper: ”Eleni kjempet for å mestre den knusende sorgen som bygget seg opp og truet med å overvelde henne.”¹⁶ Sorgen framstilles som en maktfull fiende, - hvert øyeblikk er den truende til å ta over kontrollen og knuse Eleni. Bruken av personifisering gir oss et bilde av sorgen, som gjør at den ellers så ubegripelige og abstrakte følelsen blir lettere for leseren å forstå og forholde seg til. Sorgen blir også tillagt egenskapen å krympe et menneske: ”Hun stirret på faren, en mann som sorgen hadde gjort fysisk mindre.”¹⁷ Sorgen framstilles her som noe som er tungt å bære, en følelse som elder oss. Når vi blir eldre blir vi samtidig mindre, og sorgen har i dette tilfelle akselerert denne utviklingen.

Symbol

Et annet sentralt virkemiddel som er med på å vekke følelser hos leseren og gjøre handlingen mer levende, er symboler. ”Tårene sved i Elenis øyne.”¹⁸ I romanen brukes tårene som symbol på sorgen. Når forfatteren bruker noe så universelt og kjent som tårer, vil svært mange lesere kjenne seg igjen i følelsen som skildres. Vi finner igjen bruken av symbolet gjennom hele romanen. For eksempel når Dimitri, Elenis elev som dro sammen med henne ut til øya, innser at han skal tilbringe resten av livet sitt i kolonien: ”Klumpen i halsen vokste til den ble så vond at tårene rant nedover kinnene.”¹⁹ Sorgen kommer her til syne ved tårene til Dimitri. Han har prøvd å demme følelsene opp inne i seg, men til slutt renner det over. Senere i

¹⁶ Hislop 2007, side 60

¹⁷ Hislop 2007, side 170

¹⁸ Hislop 2007, side 69

¹⁹ Hislop 2007, side 71

romanen mottar Girorgis budskapet om at Eleni har gått bort. ”(...) gråt så strie og tunge tårer at de dryppet ned på skoene og laget mørke flekker i støvet rundt dem.”²⁰ Sorgen blir her forsterket gjennom tårene, som ikke er vanlige, men strie og tunge. Sorgen som rammer Giorgis har vært den verste så langt. Han har hele tiden holdt fast ved troen på at Eleni vil bli frisk, men nå er håpet ute.

Nivå 2 ~ Maria

I det andre narrative nivået er det Marias voksne liv som står i sentrum for handlingen. Vi følger fortsatt Giorgis og beboerne på Spinalonga og i Plaka. Eleni blir etter hvert så svekket av sykdommen at hun dør på øyas sykehus. Anna gifter seg med en rik, ung mann og Maria blir forlovet med hans søskenbarn. Like før bryllupet oppdager Maria at også hun er smittet av det fryktede viruset, og må forlate sin forlovede og resten av familien. Giorgis må for annen gang i livet sitt ro ut til øya og overlevere ett av sine familiemedlemmer i koloniens hender. Maria klarer og skape seg et nytt liv på Spinalónga, og blir forelsket i legen hennes, Nikolaos Kyritsis. I løpet av Marias tid på øya blir det funnet en kur mot den fryktelige sykdommen, og Maria vender hjem igjen til Plaká. Samme dag som Marias hjemkomst, blir Anna drept av sin ektemann. Hun hadde vært utro med Marias tidligere forlovede, og mannen hennes kunne ikke tåle sviket. Maria gifter seg med Kyritsis, og sammen tar de vare på Annas datter, Sofia.

Språklige bilder

Marias sorg uttrykkes gjennom skildringer som er rike på språklige bilder, blant annet sammenlikninger: ”Strupen snørte seg sammen. Det føltes som om hun hadde svelget knust glass og verken kunne snakke eller gråte.”²¹ Her spiller forfatteren på en skildring som gjør at leseren ganske sikkert kjenner seg igjen i hvordan Maria har det. I et annet eksempel sammenliknes Marias følelse av å være hul med den triste stillheten som fyller huset. Det er ikke lett å sette ord på følelser, men forfatteren lykkes med å gjøre følelsene mer forståelige og håndfaste ved å benytte seg av språklige bilder.

²⁰ Hislop 2007, side 168

²¹ Hislop 2007, side 277

På første side i *Øya* skildres Marias reise til Spinalónga: ”De siste meterne frem til bryggen lente hun seg tungt til faren, lik en gammel kvinne som følte smerte ved hvert skritt hun tok. Men smertene var ikke fysiske.”²² Sorgen sammenliknes med smertene til en gammel kvinne. Sorgen påvirker Maria og gjennom en simile blir sorgen framstilt som svært smertefull. Videre i samme avsnitt skapes det en kontrast mellom Marias vonde sorg, og hennes sterke, unge kropp. Kontrasten er med på å framheve sorgen Maria føler og framstiller den som malplassert hos et ungt og tilsynelatende friskt menneske.

Miljøskildring og symbol

På Marias narrative nivå er det mange utfyllende miljøskildringer, hvor metaforer blir benyttet for å framstille sorgen. ”Høsten gled umerkelig over i vinter, og den stramme lukten av brennende ved fylte Spinalónga. Folk som var ute i sine daglige ærend, pakket seg inn fra topp til tå i alt de eide av ullplagg for å beskytte seg mot kulden, for uansett hvilken retning vinden kom fra, traff den øya med full styrke.”²³ På dette tidspunktet i romanen har Maria vært flere uker på øya, og hun har funnet seg til rette der. Det verste sjokket og den sterkeste sorgen har gitt seg. Vi kan tolke vinden som et symbol på sorgen. Uansett hvor mye beboerne på øya pakker seg inn og prøver å beskytte seg fra sorgen, treffer den dem med full styrke når den først kommer. De leprasmittede vet at i deres tilfelle kan lykken være kun midlertidig, og de frykter sorgen og sykdommen som ligger og ulmer, klar til å slå ut i full kraft.

Et annet eksempel på at vinden symboliserer sorgen, finner vi i fastlandsbefolkningens oppfatning av sykdommen: ”Selv om en bred stripe vann skiller dem fra dette stedet, er de overbevist om at spedalskheten kan komme flyvende med vinden og smitte dem.”²⁴ Lepra er i manges øyne ensbetydende med sorg, og vinden som symbol for sorgen er dets sendebud. ”Vintervindene økte i styrke og ville snart bite seg gjennom selv de tykkeste ytterplagg og varmeste ulltepper.”²⁵ Dette eksempelet på vinden som symbol, kan også ses på som et frampek om at noe snart vil skje. Vinden vil snart bite seg gjennom klærne, på samme måte som sorgen snart vil gripe fatt.

²² Hislop 2007, side 5

²³ Hislop 2007, side 301

²⁴ Hislop 2007, side 313

²⁵ Hislop 2007, side 324

Vinden blir besjelet og brukes som et symbol på sorgen, som framstilles som noe som totalt overskygger alt annet: ”En kald vind feide gjennom de trange gatene i Pláka, og den isende høstluften omsluttet Maria og lammet kropp og sinn med en nummenhet som nesten blokkerte sansene, men ikke klarte å mildne sorgen.”²⁶ Vinden omslutter Maria og lammer henne, akkurat som følelsen av sorg gjør. Denne type språklig utsmykning bidrar til skape bilder i leserens sinn, og til å gjøre historien mer ekte og spennende. Det finnes også andre eksempler i romanen på at sorgen blir framstilt som altoverskyggende, for eksempel når Giorgis henter sin kurerter datter hjem fra Spinalónga, men kommer til å tenke på tapet av sin kone: ”(...) og et øyeblikk overskygget dette minnet gleden han følte ved å ha fått datteren tilbake.”²⁷ Minnet bringer sorgen fram igjen, og overskygger den store, varme gleden han kjenner. Senere samme dag blir Anna skutt: ”Selv Marias etterlengtede hjemkomst, betydde lite nå.”²⁸ Sorgen oppleves som veldig sterk, og overdøver gleden totalt. Ingenting annet enn sorgen spiller noen rolle.

”Sorg er kjærlighetens pris” - Nils Bredeesen

”De første ukene etter at Maria hadde reist til Spinalónga, hadde han vært rastløs og ulykkelig, men sorgen over tapet av forloveden gikk snart over.”²⁹ Her er det Marias tidligere forlovede, Manoli, som blir direkte skildret. Manoli elsket ikke Maria. Sorgen framstilles som et resultat av tapt kjærlighet. Føler man lite kjærlighet, vil også sorgen bli mindre. Den sørgende må ta tiden til hjelp, og vi ser i dette eksempelet at Manoli ikke trengte mye tid til å bearbeide sorgen, fordi kjærligheten ikke var så stor. På den annen side ser vi at sorgen aldri helt slipper taket på Giorgis. Han elsket Eleni svært høyt, og etter mange år er sorgen blitt svekket, – men ikke fraværende.

²⁶ Hislop 2007, side 279

²⁷ Hislop 2007, side 382

²⁸ Hislop 2007, side 395

²⁹ Hislop 2007, side 317

Sammenligning

Bruken av skildringer og symbolikk på Elenis narrative nivå, er med på å framstille sorgen som noe som påvirker oss, ikke bare psykisk men også fysisk, og en følelse som er naturlig i noen situasjoner. Sorgen jager bort de positive tankene våre og ligger som en stor, tung sky over oss. Sorgen setter dype spor, men er også med på å utvikle karakterene. Følelsen blir framstilt som en tung sinnstilstand, og som en fiende som forsøker å overrumple oss.

På Marias narrative nivå finner vi mange skildringer av miljøet. Vinden symboliserer sorgen, som framstilles som en trussel som vil kunne bite seg gjennom alle forsvarsmekanismer. Sorgen framstår som altoverskyggende og smertefull. Den sørgende trenger tid til å bearbeide sorgen, og jo mer man elsker den som er borte, – jo lengre tid vil sorgarbeidet ta. På denne måten framstilles sorgen som kjærlighetens pris.

På begge de narrative nivåene brukes mange språklige bilder for å gjøre sorgen forståelig for leseren, – dette med det resultat at leseren kan kjenne seg igjen i hvordan karakterene har det. De dominerende virkemidlene i romanen er skildringer, metaforer, sammenlikninger, symboler og allusjoner. De fleste av beboerne på Spinalóna føler sorg på begge nivåene. Dette gjør at sorgen framstilles som naturlig. Andre karakterer i boka, som ikke lider et like stort tap, føler også sorg. Sorgen blir altså framstilt som en del av det å være et menneske.

Det finnes ingen vesentlige forskjeller mellom framstillingen av sorgen på de to nivåene. Årsaken kan være at nivåene ikke utspiller seg så langt fra hverandre i tid, og at utviklingene som skjer i samfunnet skjer tregere i en liten landsby på Kreta. Hovedpersonene på nivåene er mor og datter, og er generelt av ganske lik natur. Eleni og Maria påvirker framstillingen av sorgen i samme retning. En annen årsak til at framstillingene av sorg på de to nivåene er ganske like, kan være at sorg er en universell følelse. Alle mennesker, store og små, til alle tider, har kjent sorg. Selv om opplevelsen av sorg er subjektiv, kan de fleste kjenne seg igjen i at sorgen er en vond følelse.

Popularitet

Øya er en roman som appellerer til kvinner i alle aldre. Romanen er lett å like, fordi vi blir godt kjent med hovedpersonene og på mange måter blir glade i dem. Gjennom den allvitende fortelleren og grundige personskildringer kan leseren forstå hvordan karakterene påvirkes av lepra. Leseren kan hele tiden kjenne seg igjen i hovedpersonens tanker og følelser, og det gjør at vi kan identifisere oss med dem. Det er spennende å følge utviklingen av karakterene, og som leser av *Øya* nyter man en eksklusiv plass på første rad når livet i sin helhet blir skildret. Dagene i Plaká og på Spinalóna inneholder alle aspekter ved tilværelsen, - kjærlighet, begjær, sjalusi, lengsel, savn og sorg. Handlingen overrasker leseren med at en av våre kjente og kjære hovedpersoner blir smittet av det viruset vi, gjennom boka, har lært konsekvensene av.

Knut Ødegård uttaler i sin anmeldelse av *Øya*:

Men fortellerposisjonen, der forfatteren gang på gang blir for allvitende om hvordan hennes personer tenker og føler, gjør lesningen noe trettende: Her kunne hun nok med fordel ha overlatt mye mer til leserens meddiktende evne f.eks. gjennom å la handlinger tale ukommentert. I stedet får vi en rekke uttværende kommentarer og klisjéaktige formuleringer om romanpersonenes følelser.³⁰

Jeg er enig med Ødegård når han sier at fortelleren blir for allvitende, og tror nok at romanen kunne blitt enda mer interessant dersom det hadde vært mer rom for at leseren kunne tolke selv. På den annen side tror jeg at den allvitende fortelleren er nettopp en av de viktigste årsakene til at en hærskare av kvinner liker *Øya* så godt. En stor del av mottakergruppen ønsker ikke å måtte dikte seg fram til hva det egentlig er hovedpersonen føler. Svært mange verdsetter derimot skildringene av personene og forholdene dem i mellom, – og finner nettopp dette som den viktigste faktoren i at de kan kjenne seg igjen og føle en tilhørighet til boka.

Cathrine Krøger har skrevet en anmeldelse av Hislops roman *Hjemkomsten*, hvor hun i tillegg retter et kritisk blikk mot *Øya*:

BARE SÅ DET ER SAGT – og det er en kritikers sure plikt å si det – Victoria Hislop er ingen stor forfatter. Både «*Øya*» og «*Hjemkomsten*» er helt mainstream både i stil og tone. Her er få originaliteter, men heller ingen Cartland-aktige pompøsiteter. Lykketreffet med «*Øya*», var at Hislop fant en spesiell og ukjent historie: Den

³⁰ Ødegård, *Aftenposten*, 05.08.07

*gammeltestamentlige mystikken rundt de spedalske er i seg selv pirrende lesning. Hislop fikk til en samlet og helhetlig story. Etter eget utsagn elsker Hislop Hellas, og en merker at boka er skrevet con amore.*³¹

Krøger nevner et svært godt poeng i sin anmeldelse av boka. Historien er fengende, pirrende og original, og det er i stor grad derfor romanen er blitt en suksess. *Øya* er en roman om kjærlighet og sorg, innrammet i nye og spenstige omgivelser. At historien om de spedalske på Spinalónga er høyst reell, er med på å gjøre familiedramaet til veldig spennende lesning.

Øya inneholder en del klisjéaktige formuleringer, som for eksempel: "Han følte seg på dypt vann, ". "De klamret seg til hverandre som om de aldri ville slippe taket"³² og "Den passet henne like godt som den dagen den var kjøpt."³³ Slike formuleringer hører populærlitteraturen til, og skiller romanen fra det vi oppfatter som høyverdig litteratur. Personlig tror jeg at en begrenset og passelig mengde av klisjeer gjør at den gjennomsnittlige leser liker boka godt. Lesere som ikke retter sin interesse mot Hamsun og Kielland føler seg derimot mer komfortable med *Øya*.

Forfatteren gjør klare grep som er med på å skape en bestselger, – en spennende historie, passende temaer, sympatiske karakterer og en passe andel klisje-lignende formuleringer. Romanen flyr rett ut og inn i mottakergruppens utstrakte hender. Romanen er tilpasset folk flest, og inneholder mange trekk som er karakteristiske for populærlitteraturen. *Øya* har faste figurer: den snille og uskyldige Maria, den staute og hardt arbeidende Giorgis, den djerve og lekne Anna, den rike og vellykkede Andreas og den flørtete skjortejegeren Manoli.

Handlingen er spennende, men allikevel enkel. Mor drar bort - alle sørger - søsteren gifter seg - Maria må ta seg av faren - blir lykkelig forlovet - smittet av sykdommen og må dra til Spinalónga - blir frisk og det ender godt. Dialogene er av enkel art, og det aller meste som blir sagt er veldig lett å forstå. Romanen kan altså sies å være populærlitteratur på grunn av sine karakteristiske trekk, men også på grunn av et stort antall solgte eksemplarer.

Sorgen framstilles realistisk i romanen, av to grunner: folk flest kjenner seg igjen i hvordan sorgen beskrives, og skildringene av sorgen følger fasene i sorgprosessen. Karakterene i romanen reagerer først med å benekte at situasjonen er reell, for så å reagere med protest.

³¹ Krøger, *Dagbladet*, 14.04.09

³² Hislop 2007, side 402

³³ Hislop 2007, side 413

Flere ganger reagerer Maria og Giorgis med gråt, og det blir skildret en følelse av tomhet. Deretter tar karakterene tiden til hjelp, og vi ser at sorgen etter hvert avtar. Karakterene begynner å tilpasse seg det nye livet.

Konklusjon

Sorgen framstilles svært likt på begge de narrative nivåene. Sorgen framstår som smertefull, altoverskyggende, og som noe som påvirker oss både fysisk og psykisk. Sorgen framstilles gjennom rike skildringer, metaforer, allusjoner, symboler og sammenlikninger. Sorgen blir framstilt som et resultat av kjærlighet, – desto mer kjærlighet, jo mer sorg. De språklige bildene i romanen gjør følelsen sorg mer forståelig for leseren, og er en viktig faktor i at leseren kjenner seg igjen i *Øya*. Forfatteren har funnet en original og fengende handling, bruker faste figurer og presenterer hovedpersonene på en måte slik at leseren blir glad i dem. Dette er grep som gjør *Øya* til en bestselger, og som knytter romanen til populærlitteraturen. Sorgen blir framstilt på en realistisk måte, ved at folk flest kjenner seg igjen i framstillingen av sorgen, og ved at hovedpersonenes reaksjon på tap stemmer overens med sorgprosessen.

Kildeliste

Primærkilder

- Hislop, Victoria: Øya, Schibsted forlagene, 2007. Oversatt av Jan Schei. (Originaltittel: The Island, 2005.)

Sekundærkilder

- Almvik, Sivert: "Begrep: *narrativ*" fra *Montages*, <http://montages.no/2010/10/begrepet-narrativ/>, publiseringsdato 12.10.2010, lastet ned 02.11.10.
- Hislop, Victoria: "About me" fra <http://www.victoriahislop.com/about.html>, publiseringsdato ukjent, lastet ned 25.10.10
- *Hjemmets store leksikon*: "Sorg." Damm, 1989.
- Hjortol, Geir: *Populærlitteratur*. Det norske samlaget, 1995.
- Krøger, Cathrine: "Lidenskapsløst om lidenskapen," anmeldelse, *Dagbladet*, 14.04.09. <http://www.dagbladet.no/kultur/2009/04/14/571536.html>
- Stenstad, Finn: "De bløte permers forbannelse," kommentar, *Dagbladet*, 27.01.07. <http://www.dagbladet.no/kultur/2007/01/27/490129.html>
- *Wikipedia*: "Triviallitteratur," <http://no.wikipedia.org/wiki/Triviallitteratur>, publisert 15.04.10, lastet ned 07.11.10.
- *Wikipedia*: "Victoria Hislop," http://en.wikipedia.org/wiki/Victoria_Hislop, publiseringsdato ukjent, lastet ned 02.11.10
- Ødegård, Knut: "De rene og urene av hjertet," anmeldelse, *Aftenposten*, 05.08.07. http://www.aftenposten.no/kul_und/litteratur/article1921291.ece